

סימן א. במקור הדין שפסח דוחה טומאה בצבור, סו ע"ב – סז ע"א

- א. אשכחן תמיד ופסח דדחו שבת, דדחו טומאה מנא לן? – אמר: כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת, הכי נמי יליף תמיד מפסח לענין טומאה, ופסח גופיה מנא לן? –
- ב. אמר רבי יוחנן: דאמר קרא +במדבר ט+ איש איש כי יהיה טמא לנפש – איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נידחין לפסח שני, – אלא עבדי בטומאה.
- ג. אמר ליה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן: אימא איש נדחה לפסח שני – ציבור לית להו תקנתא לא בפסח ראשון ולא בפסח שני! –
- ד. אלא אמר רבי שמעון בן לקיש: מחכא ... אלא אמר אביי: לעולם מקרא קמא. אם כן ניכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא, לנפש למח ל?
- ה. וכי תימא: האי לנפש להכי הוא דאתא הטמא מת הוא דנדחה לפסח שני, אבל שאר טמאין לא – והתניא: יכול לא יהו עושין פסח שני אלא טמאי מתים ושהיה בדרך רחוקה, זבין ומצורעין ובוועלי נדות מגיין? תלמוד לומר איש איש, לנפש דכתב רחמנא למח ל?
- ו. אלא הכי קאמר: איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נדחה לפסח שני, אלא עבדי בטומאה. וכי עבדי ציבור בטומאה – בטמא מת, אבל שאר טומאות – לא עבדי.

ג' דינים אפשריים:

1. עושה פסח ראשון
2. נדחה לפסח שני
3. נדחה לחלוטין

ר"י ואביי [ב, ו]			קושיית ר"ל [ג]			הצעת אביי [ה]		
זו"מ	ט"מ		זו"מ	ט"מ		זו"מ	ט"מ	
איש	2	2	איש	2	2	איש	2	3
ציבור	1	2	ציבור	3	3	ציבור	3	3

מטרת הסוגיא להוכיח שבמשבצת הימנית תחתונה יש דין [1], דהיינו פסח דוחה טומאה בצבור.

שתי הנחות דרשניות עומדות בבסיס ההוכחה של ר"י – אביי:

- א. יש חילוק בין איש לצבור [איש איש]
- ב. יש חילוק בין טמא מת לזבין ומצורעין [לנפש]

בפסוק עצמו מפורש דין 2 ליחיד: טמא מת נדחה לפסח שני.

בסעיף ב דורש ר"י לאור ההנחה הראשונה, שדווקא יחיד אבל לצבור יש דין קל יותר, ועושים את הפסח ראשון, דהיינו פסח דוחה טומאה בצבור.

בסעיף ג דוחה ר"ל את הדרשה של ר"י, ומציע לאור ההנחה הראשונה, שציבור חמורים יותר מיחיד, ונדחים לחלוטין.

אמנם ר"ל ור"י עסקו רק בטור הימני, אך כיוון שזו"מ חמורים יותר מטמא מת [רש"י, ראה להלן], יוצא שלפי הצעת ר"ל גם בשמאלית תחתונה יהיה דין [3].

לאור הקביעה האחרונה מקשה אביי [סעיף ד] על הצעתו של ר"ל, מהדרשה השניה, שיש חילוק בין טמא מת לבין זבין ומצורעין. אם נרצה להציב חילוק זה בשורה התחתונה לא נוכל לעשות זאת אלא לר"י, שבימנית תחתונה יש דין [1], וניתן להציב בשמאלית תחתונה דין [2]. לעומת זאת לפי ר"י שבימנית תחתונה יש דין [3], שוב לא ניתן להחמיר יותר בשמאלית תחתונה.

בסעיף ה בא אב"י לשלול את ההצעה, להותיר את הטור הימני כשיטת ר"ל, דהיינו טמא מת יחיד דין [2], וצבור דין [3], ולהעביר את יחס החומרא בין ט"מ לזו"מ לשורה העליונה, דהיינו שביחיד ט"מ דין [2], וביחיד זו"מ דין [3]. כך מתקיימות לכאורה שתי הדרשות, גם שיש חילוק בין יחיד לצבור, וגם שיש חילוק בין ט"מ לזו"מ. אלא שהצעה זו נסתרת מברייטא בה מפורש שאף זו"מ נדחים לפסח שני, דהיינו במשבצת השמאלית עליונה מפורש דין [2] כמו בימנית עליונה. החילוק אם כן בין ט"מ לזו"מ מוכרח להיות בשורה התחתונה, וממילא לא יכול להיות בימנית תחתונה אלא דין [1].

סיכום

הטיעון של ר"י ואב"י בנוי מההנחות הבאות:

- בימנית עליונה דין [2] – מפורש בפסוק
- בימנית תחתונה אין דין [2] – 'איש איש' ולא צבור
- באחת מהשורות המשבצת הימנית חמורה מהשמאלית – 'לנפש'
- בשורה העליונה גם לשמאלית עליונה יש דין [2] – מפורש בברייטא
- בשורה התחתונה המשבצת הימנית חמורה מהשמאלית – נובע מ [ג-ד]
- בימנית תחתונה חייבים להציב דין [1] – נובע מ [ב,ה]

במילים פשוטות: כיוון שט"מ יחיד חלוק מצבור [איש איש], וצבור של ט"מ קל יותר מצבור של זו"מ [לנפש; ואילו ביחידים זה וזה שווים], מוכרחים לומר, שצבור ט"מ קל יותר גם מיחיד ט"מ, דהיינו שצבור עושים את פסח ראשון.

נספח: ביאור כוונת רש"י, שזו"מ חמור מט"מ

מש"כ הצ"ח, שמש"כ רש"י שזו"מ חמורין מט"מ בא לשלול את האפשרות שנציב בשמאלית עליונה דין [1], לכאורה אין צורך, שהרי מהברייטא ששוללת את דין [3], נשלל גם דין [1]. ולולי דבריו היה נראה בכוונת רש"י שבא לשלול להציב בשמאלית תחתונה דין [2], ואז היה מתקיים דינו של ר"ל, והיה חילוק בין ט"מ לזו"מ בשורה התחתונה, ולכך כתב רש"י שזו"מ חמורין יותר, ואם בימנית תחתונה יש דין [3] שוב א"א להציב בשמאלית תחתונה דין [2]. נציג בטבלה את שתי ההצעות בזיהוי האפשרות שרש"י בא לשלול:

אפשרות א [צל"ח]			אפשרות ב		
זו"מ	ט"מ		זו"מ	ט"מ	
איש	2	1	איש	2	2
ציבור	3	3	ציבור	3	2